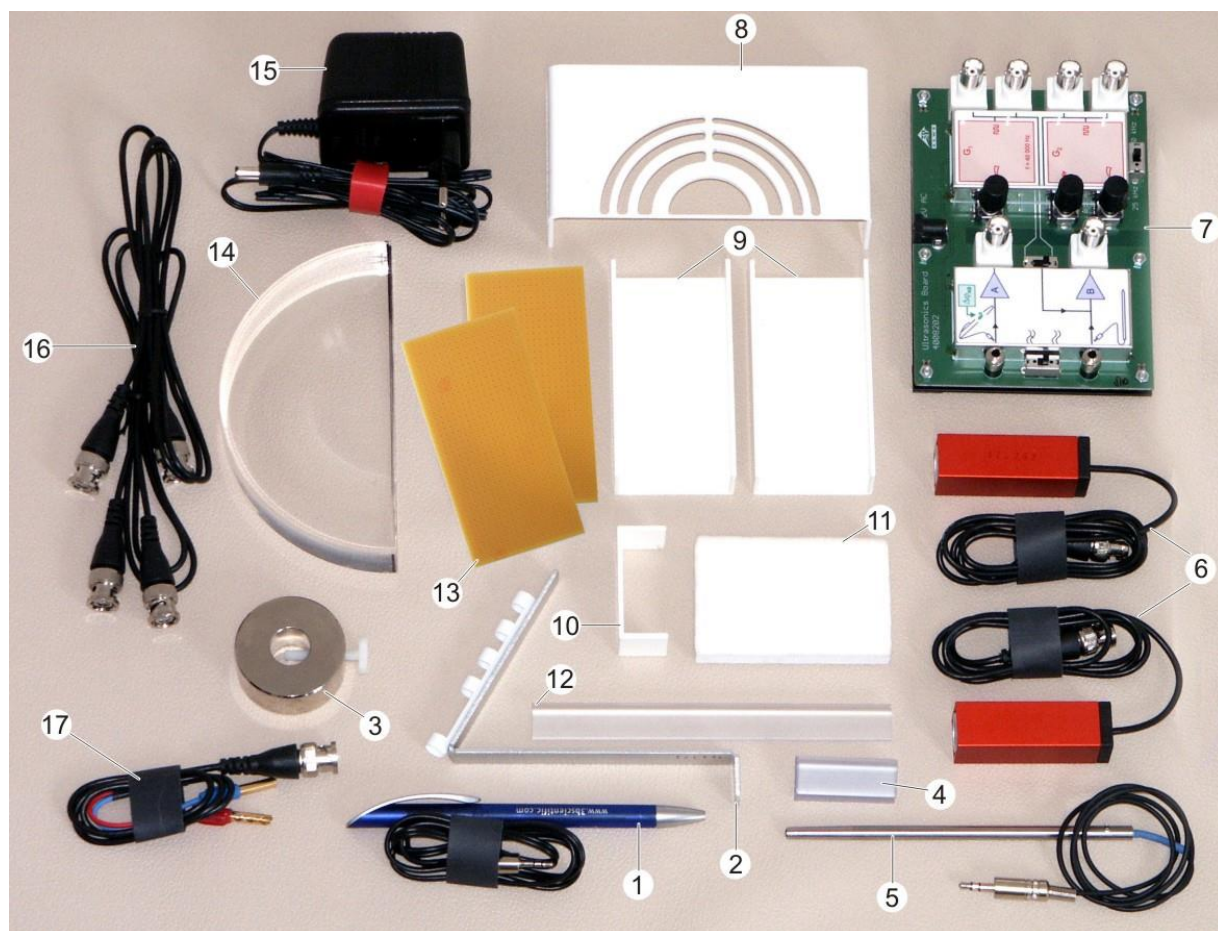

Sada Vibrace a vlny
Obj. č. 1167000

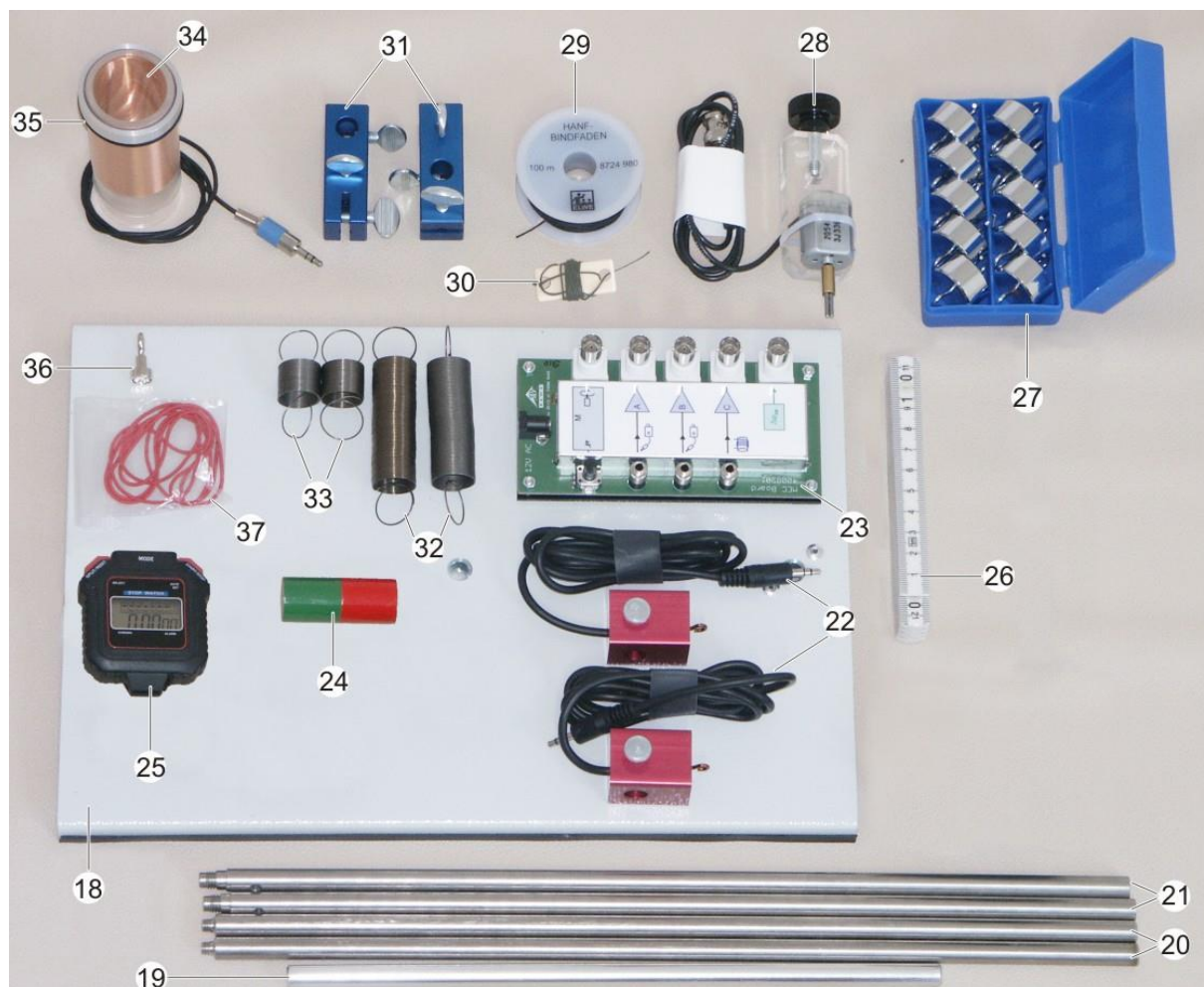

Ultrazvukové vlny

1 UZ pero.....	1	1 středová stojina pro dvojitou štěrbinu	10
1 držák UZ pera.....	2	1 absorbér ultrazvuku	11
1 patka pro UZ pero.....	3	1 svorka pro dvojitou štěrbinu.....	12
3 svorky pro rozdělovač proudu	4	2 rozdělovače proudu.....	13
1 mikrofonní sonda.....	5	1 vyduuté zrcadlo.....	14
2 ultrazvukové vysílače 40 kHz.....	6	1 síťový adaptér	15
1 provozní přístroj UZ.....	7	2 kabely BNC, 1 m.....	16
1 tabulka s Fresnelovými zónami	8	1 kabel BNC/ 4 mm.....	17
2 boční díly pro dvojitou štěrbinu / reflektory ..	9		

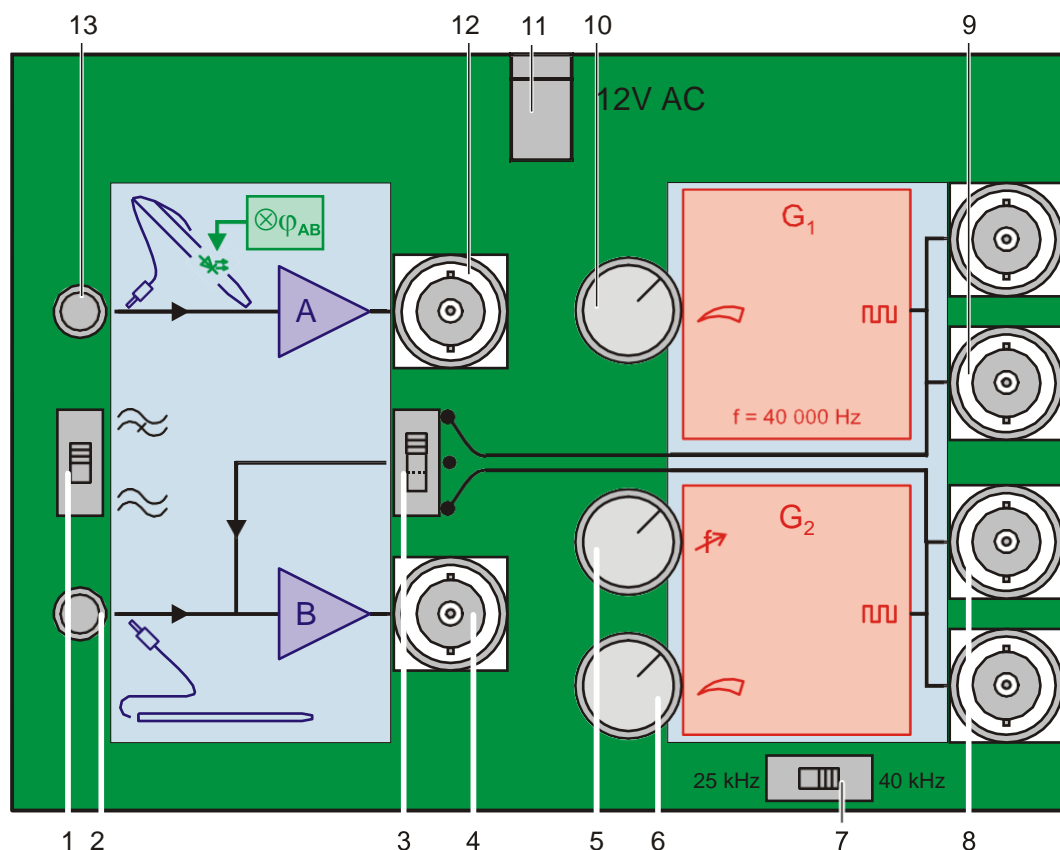
Mechanické kmitání a vlny

1 základní deska.....	18	1 motor s excentrem	28
1 příčná tyčka	19	1 cívka s konopnou nití	29
2 tyčky stativu s vnějším závitem	20	1 očko	30
2 tyčky stativu s vnějším a vnitřním závitem	21	2 dvojité objímky.....	31
2 dynamické silové snímače.....	22	2 spirálové pružiny II	32
1 provozní přístroj MEC.....	23	2 spirálové pružiny I	33
1 tyčový magnet	24	1 indukční cívka	34
1 stopky	25	1 zkratovací prstenec.....	35
1 skládací měřítko	26	1 magnetický háček	36
1 sada 10 závaží 50 g	27	1 gumové lanko.....	37

Komponenty sady pro pokusy „Kmitání a vlny“

Provozní přístroj UZ

- 1 spínač S1
- 2 vstup kanál B
- 3 spínač S2
- 4 výstup kanál B
- 5 nastavení frekvence generátoru G2
- 6 nastavení amplitudy generátoru G2
- 7 spínač S3
- 8 výstupy generátoru G2
- 9 výstupy generátoru G1
- 10 nastavení amplitudy generátoru G1
- 11 zdířka pro síťový adaptér
- 12 výstup kanál A
- 13 vstup kanál A

Provozní přístroj UZ slouží pro napájení ultrazvukového vysílače, pro zesílení signálů z mikrofonních sond a nebo UZ pera a pro řízení ukazatele fáze v UZ peru.

Provozní elektronika se skládá z dvoudílného generátorového bloku a dvoukanalového bloku zesilovače, který obsahuje funkční jednotku pro porovnávání fází mezi oběma kanály.

V generátorovém bloku jsou generována střídavá napětí pro ultrazvukový vysílač. Generátor G1 je stabilizován piezoelektrickým krystalem na 40,000 kHz, zatímco na generátoru G2 je k dispozici frekvence přepínatelná mezi 25 a 40 kHz, kterou je možné navíc měnit v rozsahu cca $\pm 0,5\%$. Oba generátory jsou vybaveny vždy jedním regulátorem amplitudy a dvěma paralelně zapojenými výstupními zásuvkami.

Komponenty

V bloku zesilovače jsou zesilována elektrická napětí ultrazvukových sond a převáděna na BNC zásuvky. U obou kanálů je možné aktivovat horní propust a odfiltrvat tak složky zvuku s nízkou frekvencí.

Za vstupními zesilovači je funkční skupina, která porovnává signály kanálů A a B a převádí je na stejnosměrný proud přímo úměrný velikosti rozdílu mezi fázemi. Tento proud je přes vstupní zásuvku kanálu A veden na UZ pero. Pokud odpovídá rozdíl fází násobku 360°, svítí LED UZ pera pouze minimálně.

Generátor G1:

frekvence:	40,000 kHz, stabilizace krystalem
amplituda:	nastavitelná
výstup:	2 zásuvky BNC, paralelně zapojené

Generátor G2:

frekvenční rozsah 1:	cca 38 ... 42 kHz
frekvenční rozsah 2:	cca 24 ... 26 kHz
frekvenční rozsahy:	přepínatelné
amplituda:	nastavitelná
výstup:	2 zásuvky BNC, paralelně zapojené

Zesilovač (kanál A a B):

vstupní odpor:	10 kΩ
předpětí:	8 V
zesílení	cca 100
výstupní odpor:	1 kΩ
frekvenční rozsah:	2 kHz ... 43 kHz (± 3dB) s horní propustí 2 Hz ... 43 kHz (± 3dB) bez horní propusti
vstupy:	zásuvka jack
výstupy:	zásuvka BNC

Porovnání fází mezi A a B:

řídící proud pro UZ pero	0 ... 15 mA (DC)
napojení na B:	signál generátoru G1, signál generátoru G2 nebo vypnuto

Všeobecná data:

elektrické napájení:	12 V AC, 500 mA ze síťového adaptéru
rozměry:	cca 100x140x45 mm ³
hmotnost:	cca 500 g

ultrazvukový vysílač 40 kHz

Ultrazvukový vysílač koncipovaný pro uložení na pracovním stole s ultrazvukovým měničem v hliníkové trubce čtvercového průřezu, vnější stěna měniče lícuje s hranou výstupního otvoru. Slabá rezonanční charakteristika pro provoz ve frekvenčním rozsahu 1 generátoru G2 nebo při pevné frekvenci 40,000 kHz.

Poznámka: Frekvenční rozsah 2 provozní elektroniky UZ je možné využít pouze ve spojení se samostatným měničem, který není součástí dodávky sady.

vstupní napětí:	20 V AC RMS/ 70 V _{pp} max.
impedance:	> 500 Ω
akustický tlak:	110 dB při 10 V
šířka pásma:	> 7 kHz / -90 dB
frekvence:	40 kHz (±1 kHz)
připojení:	zástrčka BNC
rozměry:	cca 20 x 20 x 60 mm ³
délka kabelu:	cca 1 m

Mikrofonní sonda

Varování: Měnič v mikrofonní sondě je citlivý na vlhkost a mechanické vlivy.

- Nevystavujte měnič mechanickému zatížení a zabraňte jeho kontaktu s kapalinami.

Mikrofonní sonda koncipovaná pro uložení na pracovní stůl s měničem v tenké kovové trubičce, měnič je umístěn bezprostředně u vstupního otvoru.

frekvenční rozsah:	1 Hz až 43 kHz
výstup:	signál pro kanál A nebo B
připojení:	zástrčka jack 3,5 mm (hrot)
délka kabelu:	cca 1 m
rozměry:	cca 6 mm x 150 mm
hmotnost:	cca 25 g

UZ pero

Varování: Měnič v UZ peru je citlivý na vlhkost a mechanické vlivy.

- Nevystavujte měnič mechanickému zatížení a zabraňte jeho kontaktu s kapalinami.

Ultrazvuková sonda s vestavěným měničem a doplňkovým fázovým ukazatelem ve formě LED, jehož řídicí proud je generován v závislosti na napětí signálů A a B provozní elektronikou. Jas LED je redukován na minimum, pokud odpovídá fázový rozdíl (posun) mezi měřeným bodem a vybraným referenčním bodem násobku 360°.

vstup fázového ukazatele

(pouze z kanálu A): 0 ... 15 mA (DC)

frekvenční rozsah: 1 Hz až 43 kHz

výstup: signál pro kanály A nebo B

připojení: zástrčka jack 3,5 mm
vstup: prstenec
výstup: hrot

délka kabelu: cca 1 m

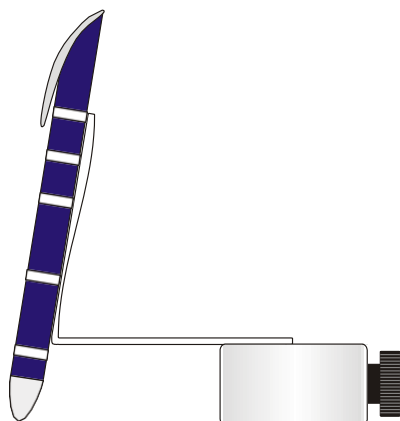
rozměry: cca 10 mm x 150 mm

hmotnost: cca 32 g bez držáku

Držák a patka pro UZ pero

UZ pero je možné držet a vést v ruce nebo ho pro minimalizování rušivých odrazů upevnit do držáku

UZ pero je nutno v držáku polohovat tak, aby byl jeho otvor cca 1mm nad deskou stolu a směřoval ke zdroji ultrazvuku.

UZ pero s držákem a patkou

Boční díly pro dvojitou štěrbinu / reflektory

Profilové díly pro instalaci dvojitě, respektive jednoduché štěrbině nebo pro použití jednotlivých reflektorů, respektive zrcadel.

rozměry: cca 100 x 20 x 50 mm³

Středová stojina pro dvojitou štěrbinu

Profilový díl pro instalaci dvojitě štěrbině rozměry:

cca 20 x 20 x 50 mm³

Svorka pro dvojitou štěrbinu

Svorka pro stabilizaci dvojitě, respektive jednoduché štěrbině.

Instalace a stabilizace dvojitě štěrbině

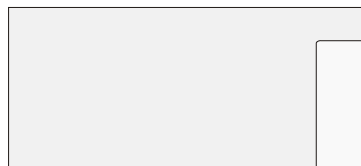
Rozdělovač proudu

Částečně propouštějící a částečně odrážející z perforovaného plastu.

rozměry: cca 100 x 20 x 60 mm³

Svorka pro rozdělovač proudu

Svorka pro podepření postaveného rozdělovače proudu z boku.

Svislá poloha rozdělovače proudu

Vyduté zrcadlo

Vyduté zrcadlo z čirého plastu, určené pro instalaci na desku stolu.

ohnisková vzdálenost: 100 mm

poloměr křivosti: 200 mm

rozměry: cca 140 x 20 x 70 mm³

Tabulka s Fresnelovými zónami

Tabulka s Fresnelovými zónami z plastu, určená pro instalaci na desku stolu.

ohnisková vzdálenost: 35 mm

rozměry: cca 140 x 20 x 50 mm³

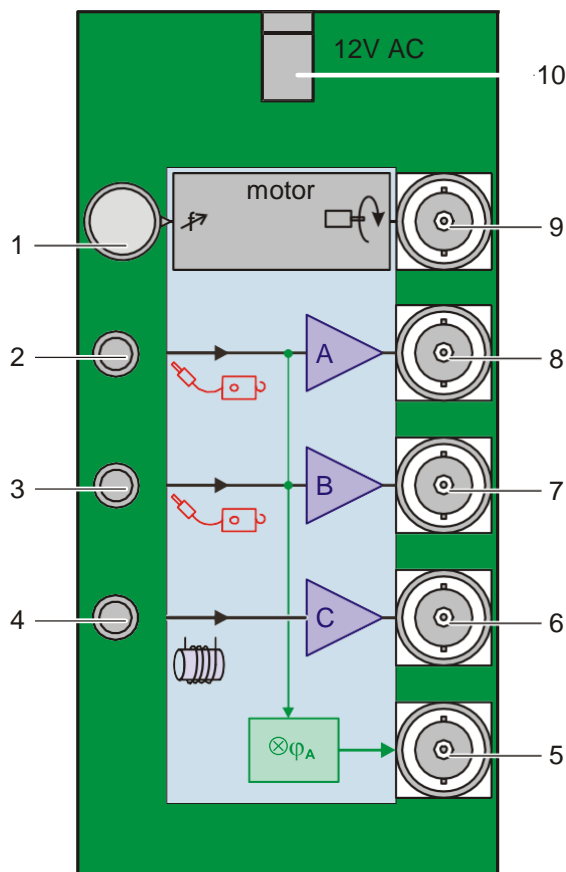
Absorbér ultrazvuku

Komponenta pro demonstraci útlumu zvuku nebo potlačení přímého zvuku mezi vysílačem a mikrofonní sondou u některých pokusů.

povrch: flauš

rozměry: cca 80 x 15 x 50 mm³

Provozní přístroj MEC

- 1 regulátor otáček motoru
- 2 vstup kanál A (silový snímač)
- 3 vstup kanál B (silový snímač)
- 4 vstup kanál C (indukční cívka)
- 5 výstup fázového stupně $\Delta\varphi_{AB}$
- 6 výstup kanál C
- 7 výstup kanál B
- 8 výstup kanál A
- 9 výstup napětí pro motor
- 10 zásuvka pro síťový adaptér

Provozní přístroj MEC slouží pro napájení motoru s excentrem (výstředníkem), pro zesilování signálů z dynamických silových snímačů a indukční cívky a pro vyhodnocování fázového vztahu mezi kanály A a B.

Výstupy A, B a C a $\Delta\varphi_{AB}$ jsou určené pro připojení k osciloskopu nebo jinému měřicímu přístroji.

Varování: Výstup napětí pro motor je určen pouze pro napájení motoru s excentrem, který je součástí sady. Připojení jiného spotřebiče může vést ke zničení provozního přístroje.

Impedanční převodník A:

zesílení: 0,2
vstupní odpor: 110 M Ω
výstupní odpor: 1 k Ω

Impedanční převodník B:

zesílení: 0,2
vstupní odpor: 110 M Ω
výstupní odpor: 1 k Ω

Zesilovač C:

zesílení: 20
vstupní odpor: 10 k Ω
výstupní odpor: 1 k Ω

Fázový stupeň $\Delta\varphi_{AB}$:

výstupní odpor: 1 k Ω výstupní
napětí: 8 V při $\Delta\varphi_{AB} = 0^\circ$
-8 V při $\Delta\varphi_{AB} = 180^\circ$

Výstup napětí pro motor:

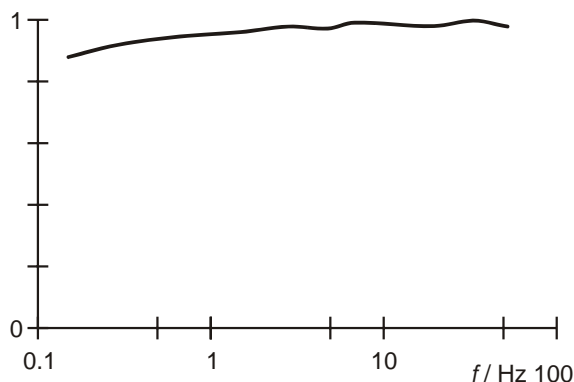
napětí motoru: 0 ... 9 V
maximální proud: 0,2 A

Dynamické silové snímače

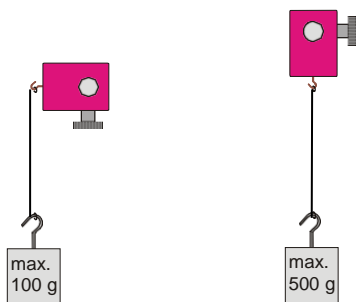
Dynamické silové snímače je možné upevnit na tyčky stativu s průměrem 10 mm. Fungují na piezoelektrickém principu.

Síla působící na háček generuje v piezokrystalu náboj, který je v určitém rozsahu přímo úměrný síle. Snímače ale nejsou kalibrovány. V důsledku koncových přechodových odporů v materiálu krystalu a impedančním převodníku provozního přístroje MEC vzniká dynamická přenosová charakteristika.

dolní mezní frekvence: 0,2 Hz
připojení: jack 3,5 mm
hmotnost 80g

Přenosová charakteristika

Maximální povolené zatížení dynamických silových snímačů

Varování: Dynamické silové snímače jsou citlivé na vlhkost a nesmí být mechanicky přetěžovány!

- Chraňte dynamické silové snímače před vlhkostí.
- Háčky nesmí být v podélném směru zatíženy silou větší než 5 N a v příčném směru větší než 1 N.
- Při zavěšování smyček nebo pružin na háček dbejte na maximální přípustné síly.

Motor s excentrem

Motor s párem ocelových kolíků pro buzení kmitů na lankách a základní desce pro montáž na tyčky stativu 10 mm.

otáčky: 600 ... 6000 ot./min
kmitů lanka: 20 ... 200 Hz
vstupní napětí: 0 ... 9 V

Spirálové pružiny I

maximální protažení: 0,2 m
maximální tahová síla: cca 2
N průměr: 20 mm
konstanta pružiny 9 N/m
tolerance: ± 15%

Spirálové pružiny II

maximální protažení: 0,5 m
maximální tahová síla: cca 2
N průměr: 20 mm
konstanta pružiny 5 N/m
tolerance: ± 15%

Sada 10 závaží 50 g

Sada 10 závaží s háčky na obou stranách v plastové krabičce s vyklápěcím víčkem

Indukční cívka

Indukční cívka pro zachycení rychlosti kmitavého pohybu pružiny.

počet závitů: 1000
odpor: cca 300 Ω
vnitřní průměr: 30 mm
délka cívky: 60 mm
maximální napětí: 30 V (3 W)

Zkratovací prstenec

Hliníkový prstenec, jehož rozměry jsou přizpůsobené indukční cívce.

Vířivé proudy indukované ve zkratovacím prstenci vyvolávají brzdou sílu působící na magnety pohybující se indukční cívkou.

Cívka s konopnou nití

splétaná konopná niť (provázek), 100 m
tloušťka cca 0,6 mm

Očko

Textilní očko pro použití s konopnou nití pro vytvoření kyvadla s nastavitelnou délkou.

Tyčový magnet

Tyčový magnet pro upevnění na háček a sloužící jako závaží kyvadla.

rozměry: 50 mm x 20 mm Ø
hmotnost: cca 120 g

Magnetický háček

Háček pro zavěšení tyčového magnetu nebo pro upevnění lanek na základní desce.

Adhezní síla na lakované základní desce je až 15 N.

Gumové lanko

Gumové lanko s opletem pro zkoumání vln.

měrná hmotnost
(nenatažený stav) 1,80 g/m
průměr: cca 1,6 mm

Stopky

Režim stopek:

V režimu stopek blikají tři čárky nad položkami SU, FR a SA.

Tlačítko START/STOP spouští a zastavuje měření času.

Při spuštění pokračuje měření od zobrazené hodnoty.

Po zastavení měření je možné stopky vynulovat tlačítkem SPLIT/REST.

Režim normálních hodinek:

Pro přepnutí z režimu normálních hodinek do režimu stopek slouží tlačítko MODE.

Skládací měřítko

Skládací měřítko (metr) z narázuvzdorného plastu pro měření délek do 1 m.

Základní deska

Základní deska se třemi speciálními závity pro snadnou montáž tyček stativu s vnějším a vnitřním závitem, které je možné prodloužit našroubováním tyčky s vnějším závitem.

rozměry: 345 x 245 x 15 mm³
hmotnost: 2,1 kg
materiál: ocelový plech, 2 mm, lakovaný
závitová pouzdra: 3
max. výška sestavy
se všemi tyčkami stativu: 780 mm

Tyčky stativu

rozměry: 400 mm x 10 mm Ø
hmotnost: po 250 g
materiál: nerezová ocel, nemagnetická
verze 1: 1 vnější závit, 1 vnitřní závit
verze 2: 1 vnější závit

Příčná tyčka

rozměry: 280 mm x 10 mm Ø
hmotnost: 60 g
materiál: hliník

Dvojitá objímka

rozměry: 60 x 20 x 20 mm³
hmotnost: po 64 g
materiál: hliník, eloxovaný

Síťový adaptér:

primární strana: 230 V, 50/60 Hz
sekundární strana: 12 V AC; 750 mA

Kabel BNC

Pro připojení výstupů zesilovače k osciloskopu.

délka kabelu: cca 1 m

Kabel BNC/ 4 mm

Pro připojení výstupů zesilovače k analogovému voltmetru.

délka kabelu: cca 1 m

Ultrazvukové vlny

List pro vyučujícího

US01 Rezonanční křivka ultrazvukového měniče

Zadání

- Měření amplitudy ultrazvuku v pevném budě ultrazvukové vlny v závislosti na době kmitu (periodě).
- Stanovení rezonanční křivky ultrazvukového měniče.

Přístroje

1 provozní přístroj UZ
1 síťový adaptér
1 ultrazvukový vysílač 40 kHz
1 mikrofonní sonda
1 kabel BNC
šablona (podložka) US01

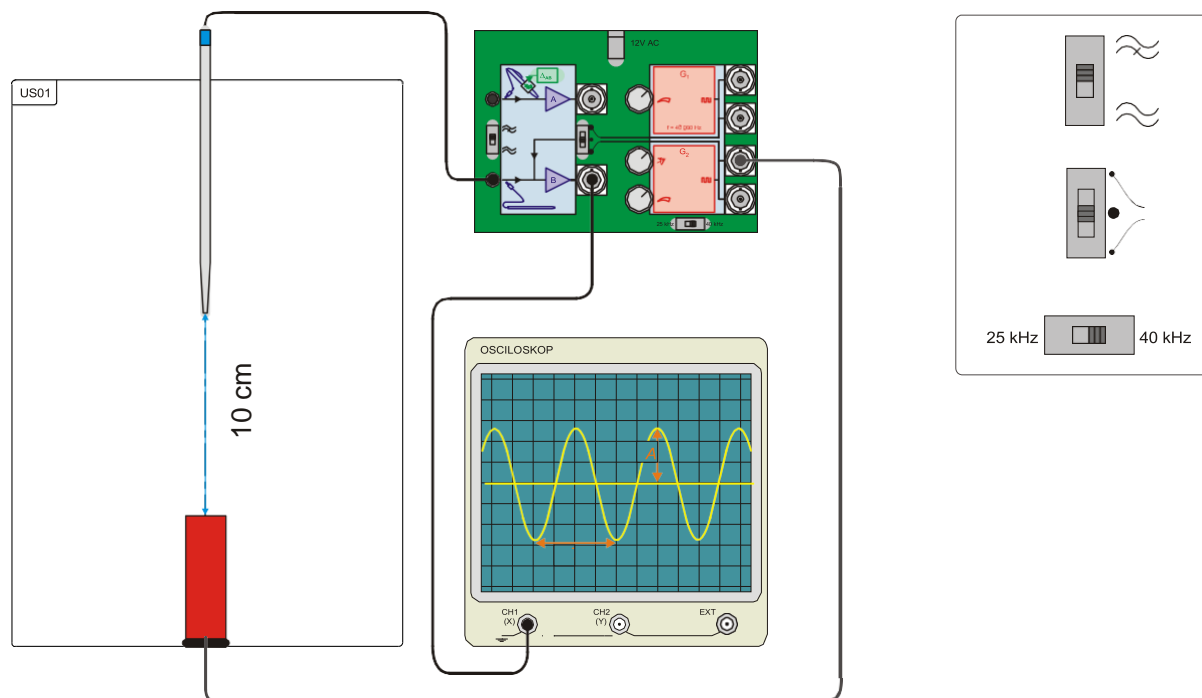
Navíc je potřeba:

1 osciloskop

- 2) Spínačem S1 zapněte filtr horní propusti (∞) a přepínač S3 nastavte na 40 kHz.
- 3) Spínač S2 nastavte na .
- 4) Ultrazvukový vysílač 40 kHz připojte ke generátoru G2.
- 5) Mikrofonní sondu položte do vzdálenosti cca 10 cm od vysílače a připojte ji ke vstupu kanálu B zesilovače.
- 6) Výstup kanálu B zesilovače spojte s osciloskopem (nastavení na osciloskopu například 2 V/DIV, 5 μ s/DIV, DC, trigger nastavte na zvolený kanál).
- 7) Regulátor amplitudy na generátoru G2 nastavte na střední amplitudu, aby signály vykazovaly nezkreslený sinusový průběh.

Sestavení a provádění

- 1) Připojte síťový adaptér, který bude sloužit pro napájení provozního přístroje.

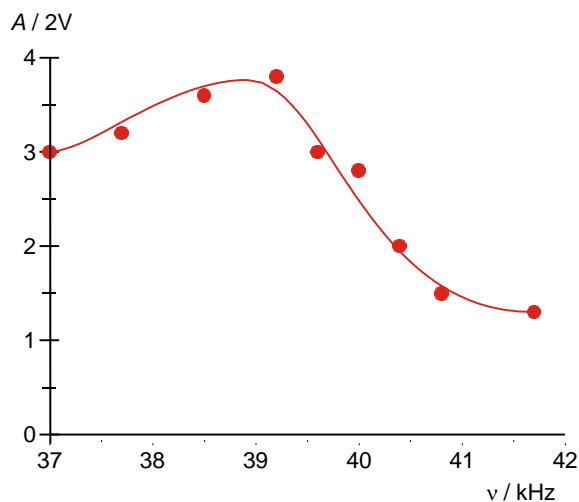
Obr. 1 Sestava pokusu

- 8) Měňte frekvenci od minimální po maximální možnou hodnotu, zjišťujte hodnoty doby kmitu T a amplitudy A ultrazvukových vln a zapište je do tabulky.
- 9) Z dob kmitů T vypočtete frekvence ν ultrazvukové vlny.
- 10) Sestrojte graf závislosti změřených amplitud A na vypočtených frekvencích ν .
- 11) Vysvětlete výsledek.

Měření a vyhodnocení

Tabulka: Amplituda ultrazvukové vlny v závislosti na době kmitu, respektive frekvenci ultrazvukového vysílače.

$T / 5 \mu\text{s}$	ν / kHz	$A / 2 \text{V}$
5,40	37,0	3,0
5,30	37,7	3,2
5,20	38,5	3,6
5,10	39,2	3,8
5,05	39,6	3,0
5,00	40,0	2,8
4,95	40,4	2,0
4,90	40,8	1,5
4,80	41,7	1,3

Graf: Amplituda ultrazvukové vlny v závislosti na frekvenci ultrazvukového vysílače.

Vysvětlení výsledku měření:

Měnič použitý v ultrazvukovém vysílači vykazuje rezonanční chování. S největší amplitudou kmitá při cca 39 kHz.